

УДК 322.12

Маслов К. Є., здобувач кафедри економічної безпеки
ННІ підготовки кадрів кримінальної міліції НАВС

Фіксація фактів злочинів у сфері службової діяльності

В статті розглядаються особливості фіксації оперативними підрозділами фактів злочинів у сфері службової діяльності. Також в даній роботі зроблені ґрунтовні висновки та пропозиції, щодо фіксації фактів злочинів у сфері службової діяльності.

Ключові слова: злочини у сфері службової діяльності; дії оперативних підрозділів; фіксація фактів. В статтю рассматриваются особенности фиксации оперативными подразделениями фактов преступлений в сфере служебной деятельности. Также в данной работе сделаны основательные выводы и предложения по фиксации фактов преступлений в сфере служебной деятельности.

Ключевые слова: преступления в сфере служебной деятельности, действия оперативных подразделений; фиксация фактов.

The article discusses the features of fixing operative divisions of the crime in performance. Also in this paper made a thorough opinions and suggestions on fixing the crime in performance.

Keywords: crimes related to official duties, actions of operational units, fixing facts.

Актуальність теми. Невід'ємна частина корупції - злочини у сфері службової діяльності. В своїй сукупності вони є однією з найгостріших вад, які підривають економіку та правовий імідж держави [1, С.6]. Їх суспільна небезпека визначається тим, що посадова особа, використовуючи свої службові повноваження в злочинних цілях, може заподіяти значну шкоду функціонуванню державного апарату, економіці країни, правам та інтересам громадян, підірвати авторитет відповідних установ.

Виклад основного матеріалу. Науковці, які раніш досліджували організацію і тактику протидії злочинам у сфері службової діяльності [2;3] розглядали особливості фіксації фактів злочинних дій, але прийняття нового Кримінального процесуального кодексу [4] обумовило зміну тактики оперативних підрозділів, оскільки суттєво змінилася нормативно-правова база їх діяльності: ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» [5], інші підзаконні нормативні акти, що регламентують порядок проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій [6]. Окрім цього, зміни антикорупційного законодавства 2010-2013 років криміналізували ряд дій службових осіб, що призвело до уведення нових статей до КК України (у розділ присвячений злочинам у сфері службової діяльності «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [7]). Зазначені норми були раніш невідомі вітчизняному законодавству, що унеможливило вироблення порядку дій оперативних та слідчих підрозділів при протидії кримінальним правопорушенням у цій сфері. Зазначені вище чинники обумовлюють необхідність визначення порядку виявлення та фіксації ознак зазначених правопорушень.

Основними джерелами отримання інформації про злочини у сфері службової діяльності є: матеріали ревізій Державної фінансової інспекції; матеріали ревізій (перевірок) Рахункової палати України; матеріали ревізій (перевірок) інших контролюючих органів (зокрема щодо спричинення збитків навколишньому природному середовищу при пошкодженні зелених насаджень, рельєфу тощо юридичними особами приватного права; органів юстиції стосовно вчинення нотаріальних дій нотаріусами, агенції з питань банкрутства

щодо вчинення дій по розпорядженню майном боржника ліквідатором – арбітражним керуючим тощо); публікації в засобах масової інформації; інформація від конфідентів; заяви, звернення громадян, підприємств, установ, організацій (про пропонування неправомірної вигоди громадянами; про наявність або спробу вплинути на їх рішення в інтересах інших осіб); заяви керівників юридичних осіб приватного права (оскільки щоб довести, що особа діяла всупереч інтересам юридичної особи приватного права можливо лише за допомогою самої юридичної особи приватного права, а факт заподіяння збитків юридичній особі можливо встановити при наявності звернення самої юридичної особи); матеріали службових розслідувань; матеріали оперативно-розшукової діяльності; матеріали проведених експертиз (обов'язково для встановлення факту підробки), оскільки наприклад злочин, передбачений ст. 366 КК України, вчиняється в сукупності з іншими злочинами, такими як ст. 191, 364 КК України тощо, тобто службове підроблення є передумовою чи засобом для вчинення іншого злочину, а тому при виявленні факту службового підроблення необхідно детально ставитись та фіксувати наслідки такого підроблення - самі ці наслідки можуть утворювати новий склад злочину, який також підлягає фіксації та розслідуванню; результати аналізу доходів і витрат суб'єктів відповідальності; визначення можливих сфер діяльності, які піддаються корупційним ризикам, відпрацювання службових осіб, наділених розпорядчими функціями; результати аналізу наявного рухомого, нерухомого майна суб'єктів відповідальності та їх близьких осіб, джерел їх походження тощо.

При плануванні документування оперативні працівники повинні враховувати елементи складу конкретного злочину, кожний з яких передбачає необхідність фіксації певних фактів. З врахуванням зазначеного ми пропонуємо перелік фактів, які необхідно зафіксувати в процесі документування злочинів у сфері службової діяльності.

При документуванні зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт нанесення збитків від діянь службової особи; факт наявності прямого причинно-наслідкового зв'язку між діями службової особи (використанням влади) та настанням наслідків (заподіяння збитків, настання тяжких наслідків); факт наявності у особи прямого умислу на вчинення дій; факт наявності у особи прямого умислу на настання результату (збитки або тяжкі наслідки); факт отримання вигоди особою або задоволення іншого особистого інтересу службової особи; факт того, що особа є службовою особою (факт належності особи до працівників правоохоронних органів); факт того, що особа має офіційно закріплені повноваження (службові обов'язки), які були порушені; факт того, що дії вчинювались особою всупереч інтересам служби.

При документуванні зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364¹ КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт наявності збитків (тяжких наслідків) від діянь службової особи; факт наявності причинно-наслідкового зв'язку між діями службової особи (використанням влади) та настанням наслідків (заподіяння збитків, настання тяжких наслідків); факт прямого умислу суб'єкта відповідальності; факт наявності в діях особи корисного мотиву, мети одержання неправомірної вигоди; факт належності до спеціального суб'єкта – службової особи юридичної особи приватного права.

При документуванні перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт вчинення дій службовою особою, які явно виходять за межі наданих їй службових повноважень (не мав права робити і зробив); факт наявності службових повноважень (посадова інструкція, посадові обов'язки); факт порушення особою нормативних документів (посадових інструкцій, посадових

обов'язків); факт спричинення наслідків (істотна шкода, насильство, тяжкі наслідки) від таких дій охоронюваним законом правам та інтересам осіб, інтересам держави, юридичних осіб; факт наявності причино – наслідкового зв'язку між діями особи та настанням наслідків; факт прямого умислу особи на вчинення дій, які перевищують надані їй права згідно посадових обов'язків, та настання наслідків від таких дій.

При документуванні перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 365¹ КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта – службової особи юридичної особи приватного права; факт наявності у особи службових повноважень (посадові обов'язки, інструкція); факт вчинення дій особою, які виходять за рамки наданих їй службових повноважень; факт спричинення наслідків від таких дій особи; факт наявності в діях особи прямого умислу на вчинення дій, які виходять за рамки наданих їй службових повноважень та настання шкідливих наслідків.

При документуванні зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365² КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта – особи, яка надає публічні послуги; факт наявності у особи службових повноважень (посадові обов'язки, інструкція, вимоги нормативно-правових актів); факт вчинення дій особою, які виходять за рамки наданих їй службових повноважень; факт спричинення наслідків від таких дій особи; факт наявності в діях особи прямого умислу на вчинення дій, які виходять за рамки наданих їй службових повноважень та настання шкідливих наслідків; факт спричинення наслідків неповнолітній чи недієздатній особі, особі похилого віку або повторно (для ч. 2 цієї статті).

При документуванні службового підроблення (ст. 366 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта – службової особи (наявність організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій тощо); факт віднесення документа до статусу офіційного, тобто такого, який тягне за собою настання юридичних наслідків; факт внесення завідомо неправдивих відомостей до офіційного документу, складання завідомо неправдивого офіційного документу – тобто фіксація фактів неправдивості внеси до офіційного документа даних; факт настання тяжких наслідків (для ч. 2 цієї статті).

При документуванні службової недбалості (ст. 367 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта – службової особи; факт наявності у особи службових повноважень (посадові обов'язки, інструкція, вимоги нормативно-правових актів); факт вчинення дій особою, які пов'язані із невиконанням або неналежним виконанням своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них; факт спричинення наслідків від таких дій особи; факт наявності в діях особи непрямого умислу (необережність) на вчинення дій, які виходять за рамки наданих їй службових повноважень та настання шкідливих наслідків.

При документуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факту належності особи до спеціального суб'єкта – службової особи; факт наявності у особи службових повноважень (посадові обов'язки, інструкція, вимоги нормативно-правових актів); факт одержання (прийняття обіцянки чи пропозиції) неправомірної вигоди; факт того що предмет неправомірної вигоди одержується (пропонується) саме за такі дії, здійснення яких входить до компетенції службової особи; факт того, що одержання (прийняття обіцянки, пропозиції) неправомірної вигоди зроблено певним способом; факт належності особи до спеціального суб'єкта – яка займає відповідальне,

особливо відповідальне становище (для ч. 4, 5 вказаної статті); факт того, що одержання (прийняття обіцянки, пропозиції) неправомірної вигоди зроблено у певному розмірі; факту вчинення (невчинення) дій в інтересах особи, яка надає (пропонує) неправомірну вигоду; факт вимагання (в разі наявності) неправомірної вигоди службовою особою, що є кваліфікуючою ознакою вчинення злочину, та визначення способу передачі неправомірної вигоди суб'єкту відповідальності; при наявності посередників при одержанні неправомірної вигоди, обов'язковому встановленню та фіксації підлягає факт одержання грошових коштів посередником, фіксація факту обізнаності його про вимагання неправомірної вигоди суб'єктом відповідальності та фіксація факту передачі неправомірної вигоди від посередника до суєта відповідальності.

При документуванні незаконного збагачення (ст. 368² КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта — службової особи; факт одержання такою особою неправомірної вигоди — тобто одержання такої вигоди без законних на те підстав та без ознак ст. 368 КК України, тобто без вчинення (невчинення) дій в інтересах особи, яка надає таку неправомірну вигоду; факт передачі неправомірної вигоди у певному розмірі (для ч. 1 зазначеної статті— понад 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян); факт передачі неправомірної вигоди близьким родичам (наприклад перерахування грошових коштів на картковий рахунок дружини або реєстрація автотранспорту, нерухомого майна, одержаного в якості неправомірної вигоди на близького родича); факт неправомірності самої вигоди — відсутності законодавчих підстав для її отримання (позика, боргові зобов'язання, загальнодоступні бонуси, знижки тощо).

При документуванні підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта — службової особи юридичної особи приватного права; факт наявності у такої особи службових повноважень, посадових обов'язків; факт пропозиції (надання) такої особі неправомірної вигоди; факт наявності у особи службових повноважень, завдяки яким така особа може прийняти рішення (вчинити дії чи бездіяльність) на користь того, хто пропонує (надає) неправомірну вигоду; факт наявності кваліфікуючих ознак (вимагання, повторності, в складі злочинної групи).

При документуванні підкуп особи, яка надає публічні послуги (368⁴ КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи до спеціального суб'єкта — особи, яка надає публічні послуги; факт наявності у такої особи кола службових повноважень, посадових обов'язків; факт пропонування або надання такої особі неправомірної вигоди за вчинення дій чи бездіяльності в інтересах того, хто надає (пропонує) таку неправомірну вигоду; фіксація факту одержання особою, яка надає публічні послуги, неправомірної вигоди для себе чи іншої особи; факт вчинення (невчинення) дій в інтересах того, хто надає (пропонує) неправомірну вигоду або в інтересах третьої особи; факт наявності кваліфікуючих ознак (повторності, в складі злочинної групи, поєднане з вимаганням).

При документуванні пропозиції або надання неправомірної вигоди службовій особі (369 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи, якій пропонується або надають неправомірну вигоду до спеціального суб'єкта — службової особи; факт наявності у такої особи кола службових повноважень, завдяки яким вона може вчинити або не вчинити дії з використанням наданій їй влади в інтересах того, хто пропонує (надає) неправомірну вигоду; факт пропонування або надання такої особі неправомірної вигоди за вчинення дій чи бездіяльності в інтересах того, хто

надає (пропонує) таку неправомірну вигоду; факт наявності кваліфікуючих ознак (віднесення службової особи до особи, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, наявності повторності пропонування чи надання такої вигоди, вчинення пропонування або надання неправомірної вигоди за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи її учасником).

При документуванні зловживання впливом (ст. 369² КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт належності особи, на рішення якої за неправомірну вигоду погоджуються (пропонують) вплинути, до спеціального суб'єкта – особи, уповноваженої на виконання функцій держави; факт пропозиції або надання неправомірної вигоди за вплив на рішення особи, уповноваженої на виконання функцій держави; факт одержання неправомірної вигоди за вплив на рішення особи, уповноваженої на виконання функцій держави; факт наявності впливу (можливості впливу) на рішення особи, уповноваженої на виконання функцій держави; факт наявності кваліфікуючих ознак – вимагання такої вигоди.

При документуванні провокації підкупу (ст. 370 КК України) необхідно зафіксувати наступні факти: факт віднесення особи до спеціального суб'єкта – службової особи або службової особи правоохоронних органів; факт створення умов, що зумовлюють пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду; факт здійснення особою конкретних дій спрямованих на провокування службової особи на отримання предмету підкупу (слід зазначити, що вказана норма відсутня в кримінальному законодавстві багатьох іноземних країн і провокація підкупу фактично узаконена в Сполучених Штатах Америки, що надає можливість правоохоронним органам таких країн ефективно боротись з корупцією).

Висновок. Таким чином нами визначено порядок виявлення та фіксації ознак злочинів у сфері службової діяльності, основні джерела інформації про їх вчинення, запропоновано перелік фактів, які необхідно зафіксувати в процесі документування злочинів у сфері службової діяльності, з врахуванням елементів складу конкретного злочину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довідка про стан викриття хабарництва у 2009-2012 р.р.: ДДСБЕЗ МВС України, 2013 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>
2. Запобігання та викриття корупційних злочинів в органах виконавчої влади: [монографія] / Д.І.Любченко, Д.Й.Никифорчук, С.І.Ніколаюк, Г.В.Прокопович. - К.: «МП Леся», 2010.- 160 с.
3. Василенчук В.І. Оперативна профілактика злочинів у сфері службової діяльності /В.І.Василенчук // Науковий вісник КНУВС. - К.,2006.-№ 1.- С.46-54
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua>
5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 // ВВРУ. - 1992. - № 22. - Ст. 303
6. Наказ ГПУ, МВС України, СБУ, Адміністрації прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України
№ 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 16.11.2012
7. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. – ВВРУ, 2001. - № № 25, 26, ст. 131.